

Aktákba írták...."

2010.07.02

Sajátos „emlékkönyv”, krónika a Szigorúan titkos' 89. „Kedves”, régi „ismerősünk”, a Kádár-kori állambiztonsági szolgálatok 1989-es évértékeléseit tarthatjuk kezünkben. Az egyes csoportfőnökségek (III/I.: hírszerzés, III/II.: kémelhárítás, III/III.: „belső reakció” elhárítása, III/IV.: katonai elhárítás, III/V.: operatív technika) vezetői, illetve a megyei rendőr-főkapitányságok állambiztonsági parancsnok-helyettesei értékelik a végbemenő alapvető társadalmi változásokat, s beszámolnak az év közben végzett munkáról, fontosabb eseményekről, (Pozsgay bejelentése 1956-ról, Nagy Imre temetése, október 23.), akciókról, az állomány és a hálózati személyek számáról, morális és mentális állapotáról. A jelentésekből – amelyekben összesen hatszor fordul elő a rendszerváltás kifejezés, de csak jövőbeni lehetőségként – egyértelműen kiolvasható, a zavarodottság, a feladat-, és szerepkörkeresés, s általában az alkalmazkodási igény az új, megváltozott körülményekhez. Alapvető probléma, hogy a régi ellenségkép érvényét veszítette, újra van szükség, mint ahogy a szervezet céljait, „küldetését” is újra kell definiálni.

A jelentésekben nem esik szó arról – de a helyzet megértéséhez fontos tudnunk –, hogy a kerekasztal tárgyalásokon a politikai rendőrség nem volt téma. A magyarázat az MSZMP politikusok és a pártokba beépített ügynökök manipulációiban keresendő, s persze nyilván abban is, hogy az ellenzék nem mérte fel igazán, nem ismerte az állambiztonsági szolgálatok módszereinek, információinak, túlélésének a veszélyességét. Az állambiztonsági vezetők okkal reménykedhettek abban, hogy az intézményt tovább lehet működtetni az új rendszerben is, ehhez nem kell mást tenni csak a pártideológia helyett szakmai frazeológiát használni, s az új szerepkört nem ideológiai, hanem szakmai alapokra helyezni. Célként leggyakrabban az ország politikai és gazdasági stabilitásának a támogatása fogalmazódik meg. A Szolnok megyei jelentésben még az is szerepel, hogy a hírszerzés eszközeivel megerősítették a nyugati magyar emigrációt, lobbikat (az egyik korábbi fő ellenséget), hogy segítsék a tőke beáramlását az országba.

A nyelvi, szemantikai változásokra mulatságos példa, hogy a lakosságot nyomorító, minden lépését, gondolatát figyelő III/III-at Belső Biztonsági Szolgálatra keresztelték, a Belügyminiszter állambiztonsági helyettese titkárságvezetőjének – ő a jelentések címzettje – már az új megszólítás dukál. Érdemes tanulmányozni az egyes megyei illetékesek szövegeit, a megfogalmazásbeli árnyalatokat a társadalmi változások jellegét, veszélyeit illetően. A legellenségesebb, leggyanakvóbb jelentés, ami valamifajta társadalmi kataklizma árnyát is előrevetíti, az a Dr. Horvát József vezérőrnagy szignálta III/III-as csoportfőnökségé. Fő feladatként „már nem a békés átmenet elősegítése, hanem csak a társadalmi robbanás, az összeomlás elkerülésének támogatása lehet.” Ebből a szemellenzős szemléletből a megelőző évtizedek gyakorlatára vonatkozóan is levonhatunk következtetéseket.

Ebben a jelentésben is sok az ötletelés. Javaslatként szerepel például a szt-tisztek státuszának változása. Ők fedésben dolgozó, különböző cégeknél, vállalatoknál – előszeretettel a

külkereskedelemben és az idegenforgalomban – valamilyen legális beosztással, munkakörrel rendelkeztek. Szerepüket betöltötték, „a jövőben nem foglalkozáshoz, munkahelyhez, beosztáshoz kötött személyek bevonása lesz a célszerű, hanem szellemi szabadfoglalkozású »szabadúszóké«, akinek a kötöttségek nélküli mozgás lehetővé teszi az éppen szükséges politikai image kialakítását.”

Egyfajta tudathasadás jellemzi a szervezet 1989-es munkáját: alkalmazkodás az új realitásokhoz, irányokhoz, ugyanakkor a működés keretei, formái, módszerei a régié. Változatlanul folyik a levélbontogatás, szemmel tartják – s ezt más forrásból (ld. Dunagate) tudjuk –, figyelik az alakuló, erősödő pártokat. Valamennyi jelentős pártba beépítették a maguk titkos megbízottait „mélységi” információszerzés és befolyásolás, „a politikai image kialakítása” céljából. 1989 végén egyébként 2012 hálózati személy (ügynök, titkos megbízott, titkos munkatárs, informátor) tevékenykedett.

Valamelyest azért – képzavarral élve – az idők szele befűjt a jelentések lapjai közé. Kiderül, hogy a magyar szolgálatok bizonyos területeken – főleg a terrorizmus elleni harcban – együttműködnek nyugati szolgálatokkal, s az is, hogy 1989-től belügyi rendelkezés alapján a román társszervet, a Securitatét kifejezetten ellenségként kezelik. Az információszerzésben és elosztásban korábban monopolhelyzetet élvezett állambiztonsági szolgálatok vezetői szomorúan konstatálják azt is, hogy a sajtó a versenytársukká vált.

A könyv tartalmazza a legfőbb állambiztonsági vezetők szakmai életrajzát, az állambiztonsági kifejezések és a fontos rövidítések feloldását is, s rendkívül hasznos eligazítást jelent Müller Rolf illetve Takács Tibor bevezető tanulmánya. Érdekes, bár meglehetősen száraz a szöveg, olvasása kíváncsiságot és nagy türelmet igényel, már a jelentésekben gyakori átfedések miatt és azért is, mert a fedőnévvel említett ügyeknek, személyeknek csak egy részéről kapunk a lábjegyzetben eligazítást. A kötetet lapozgatva arra gondoltam, az lenne csak igazán izgalmas: 1957-től egymás után szerkeszteni a III/III. (illetve elődje) éves jelentéseit, hogy azokból, állambiztonsági szemüvegen keresztül rajzolódjon ki az ország több évtizedes történelme és az alattvalók helyzete.

És írásunk végén ne hallgassuk el a (persze közismert) „hepiendet.” Az állambiztonsági szolgálat egyes vezetői nyugdíjba kerültek, mások azonban maradtak, hátrább vagy előrébb buktak. (A BRFK állambiztonsági főkapitány-helyettese, Stefán Géza például az újonnan alakult Katonai Biztonsági Hivatal főigazgatója lett.) S, ami a lényeg: a III/III.-at, mint főbűnöst feláldozták és megszüntették, de az állomány jelentős része tovább szolgált. Hiába régi káder nem vész el, csak átalakul,

GERVAI ANDRÁS

Szigorúan titkos'89

A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámoló
L'Harmattan, 2010
420 oldal, 3800 Ft

